”Sluta skjut” i Malmö

- *Hur påverkar projektet frivårdens klientarbete och med vilka effekter*

Av Alexandra Westerlund

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)
Vårtermin 2019

Handledare: Eva Friis

Examinator: Patrik Olsson

Abstract

The aim of this study is to clarify the relationship between “Sluta skjut” and the Probation Service’s role in the city of Malmö by applying a perspective of sociology of law. The clarification is based on three themes; first, how probation officers in Malmö perceive that their client work has been affected by Sluta skjut, secondly how the probation officers in Malmö experience their role within Sluta skjut. The third theme discloses whether Sluta skjut has contributed to a more effective law enforcement as a result of government cooperation, based on the experiences of probation officers in Malmö. The study consists of three group interviews with probation officers in Malmö covering the above-mentioned themes. The empirics are analyzed using three theories: the theory about a new penology by Simon and Feeley, Laub and Sampson’s theory about turning points and finally the sociology of law theory by Mathiesen about the laws’ intended and non-intended effects. The conclusion of the study is that the Probation Service’s regulations are applied to a broader extent than before. Another conclusion is that Sluta skjut affects gang members differently, depending on how unsustainable they perceive their violent life situation. As a result of this there is no unambiguous answer to how probations officers’ role has been effected by Sluta skjut. A final conclusion is that as a result of government cooperation the probation officers in Malmö are of the opinion that they have more impact on and can work more efficiently with their clients.

Nyckelord brottsbekämpning, frivård, gängkriminalitet, Malmö, skjutvapenvåld

Förkortningar

Brå – Brottsförebyggande rådet

GVI – Group Violence Intervention

NNSC – National Network for Safe Communities

Innehållsförteckning

1. Inledning 6
1.1 Problemformulering och syfte 7
1.2 Frågeställningar 8
1.3 Rättssociologisk relevans 8
2. Situationen i Malmö 9
2.1 Skjutvapenvåld i Malmö 9
2.2 Gängkonflikter i Malmö 9
2.3 GVI i Malmö 10
2.4 Avgränsning 11
3. Tidigare forskning 11
3.1 Allmänt om riktad avskräckning 12
3.2 Effekten av riktad avskräckning 13
3.3 Resultat från kontexter där riktade avskräckningsmetoder använts 14
3.3.1 Chicago 14
3.3.2 Cincinnati 15
4. Teori 15
4.1 Penologi 15
4.2 New penology 16
4.3 Turning points 16
4.4 Rättens åsyftade och icke-åsyftade verkningar 17
5. Metod 18
5.1 Fokusgruppintervjuer 18
5.2 Intervjuguidens teman 19
5.3 Urval 19
5.4 Bearbetning av material 20
5.5 Reliabilitet och validitet 21
5.6 Kritiska reflektioner 21
5.7 Etiska överväganden 22
6. Resultat 23
6.1 Hur har klientarbetet påverkats av Sluta skjut? 23
6.1.1 Frivårdens kontrollerande roll i klientarbetet 23
6.1.2 Frivårdens stödjande roll i klientarbetet 24
6.2 Vilken roll har frivården inom Sluta skjut 26
6.2.1 Frivårdens kontrollerande roll som myndighet 26
6.2.2 Frivårdens stödjande roll som myndighet 26
6.3 Effektivare brottsbekämpande verksamhet 27

7. Analys 29
7.1 Påverkan på klientarbete 29
7.2 Effekten av dubbla roller 30
7.3 Effektivare brottsbekämpande verksamhet 32
8. Slutsatser 33
8.1 Påverkan på klientarbete 33
8.2 Effekten av dubbla roller 34
8.3 Effektivare brottsbekämpande verksamhet 34
9. Diskussion 35
Källförteckning 38
Böcker 38
Offentliga publikationer 38
Pressmeddelanden 38
Rapporter från myndigheter 38
Vetenskapliga artiklar 39
Bilagor 41
Bilaga 1. Missivbrev 41
Bilaga 2. Intervjuguide 42

1. Inledning

Det dödliga våldet har mellan åren 2015-2018 legat på en högre nivå än tidigare år i Sverige. År 2018 hade 40 procent av det dödliga våldet föranletts av skjutvapen, det vill säga 43 fall (Brå 2019). I Malmö sköts elva personer ihjäl mellan åren 2016-2018 och 26 personer skottskadades under samma tidsperiod i samband med bekräftade skjutningar[1] (Polisen 2018).

Brottsligheten i Malmö har överlag minskat, men det grova och dödliga våldet har ökat och Malmö sticker ut som stad sett till antal brott i relation till befolkningsantalet (Khoshnood & Gerell 2019:20). Majoriteten av dödsskjutningar har en koppling till kriminella konflikter mellan olika gäng. Utifrån den eskalerade våldsspiralen i Malmö initierades ett projekt av Brottsförebyggande rådet och polisen, som benämns ”Sluta skjut”, för att minska skjutningar. Detta projekt går ut på att prova en väl beprövad strategi i USA “Group Violence Intervention” [GVI] för att reducera skjutningar och förebygga våld mellan kriminella gäng. Grundkomponenten för strategin är att kommunicera direkt med gäng som löper störst risk att vara både förövare och offer för dödligt våld. Likaså är kommunikationen viktig för att bilda en gemensam uppfattning mellan involverade samverkanspartners. GVI-strategin utformades av professor David Kennedy och National Network for Safe Communities [NNSC] vid John Jay College i New York i början av 1990-talet. Strategin har visat på goda resultat på flera platser i USA. NNSC har samarbetat med över 60 städer omkring i USA för att minska det dödliga våldet (Malmö stad 2019; Brå u.å.).

År 2017 grundades “NNSC International” för att påbörja samarbeten även utanför USA (NNSC 2017a). Eftersom strategin visat sig vara framgångsrik runt om i USA görs en satsning i Malmö för att prova om metoden även är applicerbar och effektiv i svenska förhållanden. Sluta skjut fungerar som en pilotverksamhet och kommer pågå operativt under två år. Satsningen är på nationell nivå, men pilotprojektet sker i Malmö. Sluta skjut finansieras delvis av EU fonden ”Fonden för inre säkerhet” (Brå u.å.).

Projektet startade formellt i december 2017 med fullt genomförande i februari 2018 (NNSC 2017b). Pilotverksamheten är ett samarbete mellan Malmö stad, Socialtjänsten i Malmö,

[1] Definition av bekräftad skjutning enligt Polismyndighetens nationella operativa avdelning: ”En bekräftad skjutning är att det avfyrats projektiler med krutladdat vapen och att det finns spår efter detta i form av kulor, hylsor eller skador på material eller personer som kommer av beskjutningen, alternativt att det finns fler än ett oberoende ögonvittne till skjutningen. Skjutningen måste också vara icke-legal och inte uppenbart oavsiktlig.”.

polisområde Malmö, Utvecklingscentrum Syd vid Polismyndighetens nationella operativa avdelning och Kriminalvården. Fokus för denna studie kommer vara på frivården Malmös roll i Sluta skjut. Frivården är den del av kriminalvården som verkställer rättspåföljder i frihet, vilket inom ramen för Sluta skjut innebär att en del av klienterna som är aktuella för projektet står under övervakning på frivården Malmö. Genom Sluta skjut kommer involverade samverkanspartners samlas kring problematiken och bemöta den ur flera perspektiv (Malmö stad 2019).

1.1 Problemformulering och syfte

Rättssystemet har bemötts med kritik eftersom dess åtgärder (sanktioner) har en bristande effekt och systemet har en oförmåga att utnyttja de kunskaper och resurser som finns på området (Sarnecki 2017:169). Balansgången är svår mellan underpolicing och overpolicing, det vill säga att antingen för vaga eller omvänt, för ingripande, polisiära resurser har tillämpats inom ett visst problemområde (Sarnecki 2017:171). Den repressiva effekten har visat sig vara relativt ineffektiv i samhället. Snarare har den ökat stigmatisering av grupperingar. Av denna anledning beprövas en amerikansk brottsbekämpande strategi mot våldsam gängkriminalitet. Sluta skjut inkluderar flera parter i samhället för att undgå en enbart repressiv effekt. Genom en fortlöpande kommunikation förmedlas ett budskap till gängmedlemmar, där det framgår att samhället inte vill att dessa personer skall döda eller bli dödade. För gängmedlemmar som vill lämna våldsspiralen erbjuds hjälp och de som fortsätter med skjutvapenvåldet kommer bemötas med ett särskilt fokus av samhällets samlade repressiva kraft riktad mot hela deras gäng. Sluta skjut består således av både kontrollerande och stödjande insatser. Tillsammans med polisen och socialtjänsten är frivården Malmö en av huvudaktörerna för Sluta skjut (Malmö stad 2019 & Polisen 2019). Problemformuleringen lyder huruvida Sluta skjut bidrar till att effektivisera rättens praktik, där frivården är verksam. Ett rättssociologiskt perspektiv möjliggör att ta reda på vilka av projektets åsyftade och icke-åsyftade verkningar som har påverkat klientarbetet på frivården Malmö. Frivården står för både den kontrollerande och stödjande delen i satsningen, vilket antingen kan främja, försämra eller inte ge någon effekt alls i frivårdens klientarbete. Frivårdsarbetet består delvis av att bygga relationer med klienter för att kunna arbeta med klienternas tankemönster och beteenden, vilket kan ta skada av den dubbla roll frivården tilldelats inom Sluta skjut.
Syftet för studien blir därmed att klargöra vilka av Sluta skjuts åsyftade och icke-åsyftade verkningar har påverkat klientarbetet på frivården Malmö. Med andra ord, syftet är att studera förhållandet mellan målsättningen för Sluta skjut och hur det påverkar klientarbetet på

frivården Malmö. Studien avser att klargöra vilka insatser som får störst effekt i klientarbetet inom ramen för Sluta skjut på frivården Malmö. Syftet är även att klargöra om Sluta skjut bidragit till en effektivare brottsbekämpande verksamhet. Material baseras på frivårdspersonalens egna upplevelser, erfarenheter av och uppfattningar om hur Sluta skjut har fungerat på frivården Malmö.

1.2 Frågeställningar

Vilka av projektet Sluta skjuts åsyftade och icke-åsyftade verkningar har påverkat klientarbetet på frivården Malmö, enligt frivårdspersonalens erfarenheter och uppfattningar?

Anser frivårdspersonal i Malmö att deras dubbla roll inom ramen för Sluta skjut har främjats, försämrats eller inte gett någon effekt alls på klientarbetet?

Har Sluta skjut lett till en effektivare brottsbekämpande verksamhet mellan polisen, socialtjänsten och frivården, utifrån frivårdspersonalens erfarenheter och uppfattningar?

1.3 Rättssociologisk relevans

Projektet Sluta skjut är ett medel för brottsbekämpning, som tillhör rättens område (Sarnecki 2009:52). Med Sluta skjut eftersträvas att gängmedlemmar som är involverade i det dödliga våldet skall välja att lägga ner vapnen, genom både tvingande- och stödjande medel. Samverkanspartners för Sluta skjut består av rättsväsendet (polisen och kriminalvården), samhället (Malmö stad och civilsamhället) samt socialtjänstens konsultationsteam. För att besvara studiens syfte och frågeställningar kommer en analys av hur Sluta skjuts åsyftade och icke-åsyftade verkningar har påverkat klientarbetet på frivården Malmö göras. Det andra förhållandet som analyseras är mellan frivårdsinspektörerna och deras klienter. Vilka insatser har frivårdsinspektörerna upplevt att har största inverkan på klientarbetet, de kontrollerande eller stödjande. Det sista förhållandet som analyseras är om myndighetsarbetet har effektiviserats inom ramen för Sluta skjut. Bidrar Sluta skjut till en ökad, minskad eller opåverkad effektivitet sinsemellan polisen, kriminalvården och socialtjänsten? I rättssociologiska termer är det första förhållandet som studeras relationen mellan law in books och law in action, där direktiven för Sluta skjut likställs med den formella rätten, som sätts i relation till rättens praktik, frivården Malmö. Det andra förhållandet som studeras är law in action och living law, det vill säga rättens praktik och dess förhållande till den sociala

praktiken. Inom dessa två förhållanden analyseras även vilka åsyftade och icke-åsyftade verkningar som uppstått i klientarbetet. Det tredje förhållandet som studeras är effektiviteten av rättens praktik (Baier, Nafstad & Svensson 2018:16).

2. Situationen i Malmö

2.1 Skjutvapenvåld i Malmö

Genomförd forskning av dödsfall som föranletts av skjutvapenvåld visar på att dödsfallen är 50 procent mer förekommande i Malmö än i Göteborg och 150 procent mer förekommande i Malmö än i Stockholm sett till befolkningsantalet (Khoshnood & Gerell 2019:20). Majoriteten av skjutningarna sker av personer i gäng med direkt koppling till den grovt organiserade brottsligheten (Khoshnood & Gerell 2019:24). Den vanligaste brottstypologin avseende våldsbrott är domestiska dispyter, alltså konflikter mellan intima partners, andra familjemedlemmar samt gängrelaterat våldsbrott. Steget att bruka dödligt våld är betydligt lägre idag i jämförelse med tidigare. Detta är tveklöst ett resultat av den enkla tillgången till illegala vapen och kriminella grupperingar (Khoshnood & Gerell 2019:21). Geografiskt kan man dra en parallell till att så gott som hälften (49,4 procent) av skjutningarna i Malmö sker i utsatta bostadsområden (socioekonomiskt svaga områden), även om under 15 procent av stadens befolkning är bosatta i dessa områden (Khoshnood & Gerell 2019:28).

2.2 Gängkonflikter i Malmö

I en intervju utförd av kriminologen Peter Lindström vid Malmö universitet och intervjuperson Ulf Sempert, polismästare på Polismyndigheten, Region Syd, behandlar de gängkriminaliteten i Malmö. Sempert yrkar att nya grupperingar har uppstått i jämförelse med hur det såg ut för tio år sedan, då grupperingar främst bestod av MC-gäng. I dagsläget består grupperingarna av bland annat personer med familje- eller kamratrelationer, men även helt fristående personer (Sempert & Lindström 2019:131). Till en början löste dessa nya typer av grupperingar sina konflikter genom ekonomisk kompensation, för att vidare eskaleras till angrepp mot personer. I dagsläget verkar det som om det är svårt att avgöra när man är ”kvitt” (Sempert & Lindström 2019:132). I dessa grupperingar, som kan beskrivas som löst sammansatta nätverk, ingår medlemmar som kan vara en del av flertalet konstellationer. En dag vaknar de som vänner, för att nästa dag vara fiender. Trots vänskapsband flera år tillbaka kan lojaliteten till grupperingen väga tyngre. ”Inga ’regler’ verkar gälla längre. Nu skjuts det

kors och tvärs.” (Sempert & Lindström 2019:133). Respekten för människoliv är totalt frånvarande. Numera handlar det inte om pengar utan snarare om principer.

2.3 GVI i Malmö

Efter konferensen ”Råd för framtiden 2017” fick polisen och Brå kännedom om GVI-strategin, utformad av professor Kennedy och NNSC. I dagsläget handlar Sluta skjut om att minska skjutvapenvåldet i Malmö. En fortsatt effekt som projektet förväntas bidra med är ett långsiktigt brottsförebyggande arbete. Strategin går ut på att genom tydlig kommunikation med gängmedlemmar förmedla dels ett budskap från samhället om att våld inte tolereras och dels ett budskap om att fortsatta våldshandlingar kommer få snabba och tydliga rättsliga konsekvenser. Därutöver förmedlas att det finns möjlighet till hjälp för dem som vill förändra sin livssituation och bryta våldsspiralen. På så vis är gängmedlemmarna både medvetna om att fokus riktas mot dem vid fortsatta våldshandlingar och skapar incitament hos dem att avhålla sig från fortsatt brottslighet. GVI-strategin går ut på att rikta fokus mot ett helt gäng istället för den enskilda våldsbedrivaren. Strategin bygger delvis på att bryta gruppdynamiken som driver våldet. Missköter någon sig blir det besvärligt för hela gruppen och det blir svårt att tillhöra gänget. Kommunikationen med gängmedlemmarna sker genom ett informationsmöte, ett ”call-in”. Call-in är ett personligt möte där samverkanspartners för Sluta skjut och utvalda tongivande gängmedlemmar möts. De utvalda gängmedlemmarna kallas till mötet av frivården, eftersom att de har en pågående frivårdspåföljd. Frivården är den enda aktören inom Sluta skjut som kan bestämma var personerna, deras klienter, skall befinna sig under en given tid och plats. Uteblir klienterna från mötet sanktioneras deras frivårdspåföljd. De som kallas till mötet är inte ledare i gängen, utan personer som bedömts vara mottagliga för budskapet. Tanken är att de skall föra budskapet vidare till sina nätverk (Malmö stad 2019).

I oktober 2018 hölls det första informationsmötet i Malmö. Tio personer kallades, varav nio deltog. Till det andra informationsmötet i Malmö, som hölls i april 2019, kallades nio klienter, varav åtta deltog. I sitt pressmeddelande (Polisen 2019) meddelar polisen att sedan första call-in till och med 31 mars 2019 har fem skjutningar mot person inträffat, med en dödlig utgång. Inom samma tidsperiod har 80 olagliga vapen tagits i beslag. Totalt sitter 99 personer häktade i Malmö, varav 31 är häktade för grova våldsbrott.

Utöver call-in genomför polisen och socialtjänsten tillsammans hembesök hos enskilda gängmedlemmar. Dessa personer har av polisen ansetts vara individer med högrisk som både offer och gärningsman för skjutvapenvåldet i Malmö. Hembesöket kallas ”custom notification” och görs kontinuerligt. GVI-budskapet ges personligen under hembesöket och polisen uttrycker att om inte våldet får ett slut kommer övervakning på denna person samt dennes grupp att öka. Socialtjänstens konsultationsteam meddelar att det finns hjälp för de som väljer att sluta skjuta (Malmö stad 2019).

2.4 Avgränsning

Sluta skjut är ett samarbete mellan Malmö stad, Socialtjänsten i Malmö, polisområde Malmö, Utvecklingscentrum Syd vid Polismyndighetens nationella operativa avdelning och Kriminalvården. För att få en djupare insikt i någon av samverkanspartnerna blir avgränsningen för denna studie att enbart fokusera på frivården Malmös roll i Sluta skjut. Inom frivården Malmö är de klienter som kalla(t)s till ett call-in aktuella och har därmed en pågående rättspåföljd. Frivården Malmö är involverad i Sluta skjut på flera nivåer; frivårdschefen är med i styrgruppen, två koordinatorer är med i arbetsgruppen och frivårdsinspektörer för klienter som kalla(t)s till call-in arbetar som handläggare. För att fånga upp olika aspekter och tankar kring Sluta skjut kommer material från medarbetare med olika positioner i satsningen intervjuas och analyseras. Materialet består av intervjuer med frivårdschef Malmö, koordinatorer för Sluta skjut samt ett antal frivårdsinspektörer som är handläggare eller programledare för klienter som är aktuella för satsningen i Malmö.

3. Tidigare forskning

I följande avsnitt presenteras tidigare vetenskaplig forskning som gjorts inom ämnet ”focused deterrence”, en kriminologisk teori om ”riktad avskräckning”. Riktad avskräckning är den metod GVI-strategin bygger på. Forskningen är skriven utifrån olika infallsvinklar, bland annat en förklaring till vad riktad avskräckning är för något, dess grundläggande ramverk och effekter strategin medfört bland kriminella nätverk som är involverade i skjutvapenvåld. Artiklarna som presenteras bedöms vara av relevans för att öka förståelsen kring vad GVI-metoden innebär, vad som faktiskt görs i samhällen och varför det ger eller inte ger någon effekt. Av denna anledning anses artiklarna vara lämpliga för studien.

Forskningen som presenteras är en blandning av utvärderingar från specifika städer, exempelvis Chicago samt metaanalyser. En del av artiklarna utgörs av fallstudier, medan andra är uppföljande studier från samma stad. Slutligen är även jämförande studier inkluderade, där jämförelser görs mellan effekter av interventioner bland gäng som varit involverade i en satsning samt gäng som inte varit en del av satsningar.

3.1 Allmänt om riktad avskräckning

Riktad avskräckning består av olika strategier för att minska ett kriminellt beteende. Strategierna skall påverka det kriminella beteendet genom strategisk tillämpning av rättsväsendet och socialtjänstens resurser för att uppnå ett mer önskvärt beteende. Det handlar om att identifiera och få förståelse kring bakomliggande faktorer som orsakar våldet och varför våldet upprätthålls. Utfallet av dessa strategier varierar utifrån samhällssituationen i staden samt tillgängliga myndighetsresurser. Strategierna brukar sammanfattas i följande sex punkter:

- Urval av en speciell brottsproblematik, exempelvis skjutvapenvåld
- Utformning av en arbetsgrupp som närmar sig problematiken från olika vinklar, exempelvis polisen och socialtjänsten
- Identifiering av nyckelpersoner som bär huvudansvaret för oroligheterna i ett visst område
- Utformning av en plan om hur man på bästa sätt skall kunna använda sig av tydliga och snabba konsekvenser, både i syftet att få våldet att upphöra omedelbart samt i ett brottsförebyggande syfte
- I kombination med repressivt arbete från rättsväsendet skall civilsamhället inkluderas i en intervention. Samhällsmedlemmar skall förmedla ett budskap till målgruppen. Det är viktigt att det framgår i budskapet att civilsamhället är oroligt för gängmedlemmarna och vill att de skall kunna leva ett tryggt liv samt att samhället inte har tappat hoppet eller omtanken för dessa personer
- Upprätthålla en direkt och omgående kommunikation med de gängmedlemmar som är involverade i satsningen (Braga & Weisburd 2015).

Enligt Braga & Weisburd (2015) kommer skjutvapenvåld minska med hjälp av en omgående och direkt kommunikation med de gängmedlemmar som är involverade i en pågående intervention. Det som kommuniceras är ett uttalat, detaljerat och specificerat budskap till en liten grupp personer. I budskapet skall det framgå vilket slags beteende som leder till vilken typ av konsekvens, gärna med konkreta exempel om hur man gjort i tidigare fall. Det är endast skjutvapenvåldet som drar till sig ett större fokus, den övriga kriminella verksamheten gäng bedriver bemöts på samma sätt som förut. På så vis förstår mottagarna av budskapet att

det är allvar och att rättssystemet kommer att ingripa. Målsättningen är att de upplevda fördelarna med att inte använda sig av skjutvapenvåld skall väga tyngre än de fördelar våldskapitalet ger en som gängmedlem. Hur väl budskapet mottages bland gängmedlemmar beror på huruvida de uppfattar sannolikheten att bli straffade. Den ultimata målsättningen för interventionen är att gängkonflikter framöver skall gå att lösa gängen sinsemellan, utan vapen och utan rättsväsendets involvering.

Engel (2018) påstår att riktad avskräckning både är behövligt och lägligt för att bemöta denna typ av samhällsproblem. Abt (2017) menar att samhällsvåld är ett socialt fenomen och det krävs en sofistikerad och nyanserad förståelse för problemet för att kunna lösa det på bästa sätt. Enligt Braga, Weisburd & Turchan (2018) skall riktade avskräckningsstrategier inte enbart utgöra en repressiv funktion, utan involverade gäng i interventionen skall även erbjudas hjälp och stöd för att bryta våldsspiralen. Ett återkommande påstående i den tidigare forskningen är att riktad avskräckning är en ny metod av brottsprevention och borde tillämpas i allt bredare utsträckning (Braga, Weisburd & Turchan 2018; Abt & Winship 2016).

Metoden för riktad avskräckning som presenterats är dock inte helt problemfri. Braga & Weisburd (2012) anser att strategierna är lovande, men snarare mer beskrivande än utvärderingsbara samt begränsade, men utvecklingsbara. Forskarna Braga, Weisburd & Turchan (2018) anser att vi i dagsläget har lite kunskap om vilken av dessa sex ovannämnda strategier som ger störst verkan.

3.2 Effekten av riktad avskräckning

Abt & Winship (2016) antyder att metoden fungerar bäst då fokus riktas mot specifika gäng, då det är ett specifikt beteende man önskar förändra och kommunikation sker direkt med gängmedlemmar från både rättsväsendet och civilsamhället. Det är viktigt att budskapet är konkret och tydligt: sluta skjut så hjälper vi er, fortsätter ni kommer vi sätta er i fängelse. All kriminell verksamhet behöver ej upphöra, det enda vi vill är att ni slutar skjuta och döda varandra.

Genom att upprätthålla ett närvarande rättsväsende och civilsamhälle kommer interventionens effektivitet öka i det långa loppet (Braga, Weisburd & Turchan 2018). Detta eftersom samhällets anmärkningsvärt högre närvaro ökar uppfattningen hos gängmedlemmar om att risken att bli sanktionerad är större. Effektiviteten ökar ytterligare med hjälp av identifiering av risk och orsak bakom vad som förorsakar skjutvapenvåldet (Braga & Weisburd 2012).

Även regelbunden uppföljning och direkt kommunikation är fördelaktig för metodens effektivitet (Braga, Weisburd & Turchan 2018).

Som komplement till den repressiva funktionen en intervention medför bör gängmedlemmar omdirigeras från skjutvapenvåldet genom tillhandahållning av hjälpmedel och tjänster socialtjänsten kan erbjuda. Enligt Braga & Weisburd (2012) är känslan av gemenskap den faktor som väger tyngst för att få skjutvapenvåld att upphöra. Det faller sig därmed naturligt att en del av strategierna är att inkludera civilsamhället i interventioner. Uppfattningen av den gemenskap som kriminella nätverk ger en som gängmedlem skall ersättas med en känsla av gemenskap i samhället.

3.3 Resultat från kontexter där riktade avskräckningsmetoder använts

Utvärderingar som mätt effekten av riktad avskräckning visar bland annat på 63 procentig minskning av ungdomsmord i Boston, 44 procentig minskning av vapenvåld i Lowell och 42 procentig minskning av dödligt våld med skjutvapen i Stockton (Abt & Winship 2016). I studien av Braga & Weisburd (2012) är fynden som gjorts mycket positiva. Nio av tio studier tyder på både starka och statistiskt signifikanta indikationer till att brottsligheten har minskat med hjälp av denna strategi (Braga & Weisburd 2012:25). I studien av Abt & Winship (2016) utvärderades 30 olika brottsbekämpningsmetoder, varav endast fyra visade på signifikant positiv effekt, bland annat riktad avskräckning och kognitiv beteendeterapi.

Nedan kommer interventioner som gjorts i två städer redogöras mer djupgående.

3.3.1 Chicago

Med en kvasiexperimentell design har Papachristos & Kirk (2015) utvärderat effekten av ”Chicago’s Group Violence Reduction Strategy” (motsvarande projekt för Sluta skjut i Malmö) från augusti 2010 till december 2013. Under denna period hölls 18 call-ins i Chicago. Generellt har skjutningarna minskat med 23 procent och skottlossningar som inträffat ett år efter ett call-in har minskat med 32 procent (Papachristos & Kirk 2015:551). Forskarna kommer fram till att de gäng som är en del av strategin oftast blir gripna för grövre våldsbrott, såsom rån eller misshandel, och att dessa gäng har ett större nätverk, vilket kan tänkas ha ett samband med att de oftare är involverade i skjutningar. Deras slutsats är att strategin ger bäst resultat då rätt budskap, rätt gäng och involvering i en intervention sker under rätt tidsperiod (Papachristos & Kirk: 2015).

3.3.2 Cincinnati

Genom en tvärsnittsstudie från åren 2004- 2010 har Engel & Corsaro (2013) studerat minskningen av gängvåld med hjälp av riktade avskräckningsmetoder. Genom att jämföra gänginvolverade mord och icke-relaterade gängmord samt incidenter föranledda av skjutvapen och incidenter där skjutvapen ej förekommit, kom forskarna fram till att en strategi som använder sig av riktad avskräckning minskar våldet i samhället, åtminstone kortsiktigt. Engel & Corsaro (2013) har påvisat en 41 procentig minskning av gänginvolverade mord. Forskarna anser att det är problematiskt att urskilja ifall en fortsatt minskning av skjutvapenvåld beror på interventionens effektivitet eller i vilket geografiskt kontext interventionen görs samt hur våldsamma gängen som tagit del av interventionen är.

4. Teori

I följande avsnitt redogörs de teoretiska resonemang som kommer ligga till grunden för analysen av empirin för studien. Teorin av Simon och Feeley om en ny penologi är övergripande genom studien. Avsnittet inleds med en sammanfattning av den klassiska penologin. Teorin kompletteras av Laub och Sampsons teori om vändpunkter. Slutligen presenteras den rättssociologiska teorin om rättens åsyftade och icke-åsyftade verkningar av Mathiesen.

4.1 Penologi

Penologi är studiet av rättsliga, filosofiska och samhällsvetenskapliga straffrättsliga sanktioner. En straffrättslig ideologi eller en straffteori har flera syften och kan därför inte ses som ett enhetligt system av idéer och värderingar. En straffteori syftar till att förklara varför samhället bestraffar kriminaliserade handlingar. Det finns flera olika straffteorier med olika syften och dessa kan hamna i konflikt med varandra (Newburn 2013:528-529).

Därför görs en distinktion mellan preventionsteorier och vedergällningsteorier. Bentham skiljde på två typer av de preventiva syftet med straff. Dessa är allmänprevention, som syftar till att avskräcka allmänheten från att begå brott, och individualprevention, som syftar till att avskräcka individen från fortsatt brottslighet (Newburn 2013:530). Preventionsteorier har en framåtblickande funktion och handlar om att straffet är ett medel för att uppnå ett mål, att avskräcka samhället från att begå brott, medan straffet i vedergällningsteorier är ett

självändamål och straffet ges för att ett brott har begåtts, en tillbakablickande funktion (Asp & Ulväng 2014:90). Vedergällningsteorierna rättfärdigar straffet med metafysiska principer som är överordnade det mänskliga handlandet och de preventiva straffteorierna rättfärdigar straff utifrån praktiska och rationella grunder, exempelvis för att upprätthålla ordningen i samhället. Brottslingen ses själv i någon mån som ett offer (Asp & Ulväng 2014:92).

4.2 New penology

Feeley och Simon (1992) anser att en ny penologi har vuxit fram. De påstår att denna nya form av penologi varken handlar om att straffa eller rehabilitera. Istället handlar den om att identifiera störande grupperingar. Den nya penologin är som den klassiska penologin intresserad av att minska återfallsrisken för brott, men på andra sätt än den tidigare. Enligt forskarna strävar rättssystemet efter att ”reglera nivån av avvikande beteende, inte att ingripa eller reagera på individuella avvikare.” (Feeley & Simon 1992:452). Denna reglering kan beskrivas som den typ av samhälle Foucault i flera texter menar att byggts upp, nämligen kontrollsamhället (Engdahl & Backman 2011:36). Nivåerna av avvikelse regleras genom begränsade handlingsutrymmen.

I jämförelse med den klassiska penologin, som lägger fokus vid ansvarsfullhet, fel, moral, diagnoser och behandling av den individuella gärningsmannen, lägger den nya penologin vikten vid tekniker som berör identifiering och klassificering av gärningsmän samt att kategorisera dessa utifrån risknivåer. Denna metod strävar efter att reglera nivåerna av avvikelser och lägger mindre fokus vid själva ingripandet av individuella avvikare. Istället för att koncentrera sig på den enskilde gärningsmannen, så läggs fokus vid rättssystemet genom bättre övervakning och kontroll (Feeley & Simon 1992:452). Feeley & Simon (1992:449-450 & 452-458) menar att den nya penologin handlar om en ny diskurs (sannolikheter och riskgrupper), nya objekt (fokus på avvikande grupperingar istället för enskilda gärningsmän) som genom nya tekniker korrigeras (rätta till rättssystemet istället för att fokusera på brottslingarna).

4.3 Turning points

Laub och Sampson (2003:127) anser att trots att man lever i en viss typ av kriminell livsstil kan den livsstilen utvecklas åt olika håll för olika män. Situationer som plötsligt eller gradvis kan förändra ens livssituation benämner forskarna med termen ”vändpunkt” (Laub &

Sampson 2003:39). Vidare antyder de att en vändpunkt kan ha en koppling till minskad brottslighet. Ett gemensamt drag hos de personer Laub och Sampson studerat som valt att lämna sin kriminella livsstil är att de har fått konkreta hjälpmedel från sin omgivning. Laub och Sampson menar på att dessa personer har ”exponerats för socialt stöd” och befunnit sig i ett livsskede då de kunnat bemöta stödet så att en social relation har bildats (Engdahl 2011:128). Avtagandet från den kriminella livsstilen och processförändringen måste ske parallellt med exponeringen för det sociala stödet. Betydelsefulla lösningar bör finnas tillgängliga för att ersätta den tomhet livsstilsförändringen kan medföra (Engdahl 2011:139). Exempel på dessa vändpunkter kan vara giftermål, ett arbete eller dödsfall. Dock poängterar forskarna att stödet har gett störst effekt när det inte har erbjudits förutsättningslöst. Det har ställts både krav och förväntningar på dessa personer. Ett fundament är att det både finns en vilja och tro från den som erbjuder hjälp att personen som vill ha hjälp klarar av att lämna den kriminella livsstilen (Engdahl 2011:128). Genom en öppen dialog visas tilltro till personen, samtidigt som dialogen utgör en kontrollerande funktion, med krav och straffhot vid avvikelse.

Laub och Sampson (2003:148-149) beskriver processen av en vändpunkt till att lämna en kriminell livsstil i fyra steg. För det första skall en möjlighet finnas till att lämna det förflutna bakom sig och istället påbörja ett liv utan kriminell verksamhet. För det andra krävs socialt stöd och uppmuntran. För det tredje skall förändringarna personer gör leda till struktur och rutiner. Slutligen skall förändringen som skett på samtliga plan leda till möjligheten att förändra sin identitet.

4.4 Rättens åsyftade och icke-åsyftade verkningar

Mathiesen gör en distinktion mellan rättens latenta och manifesta funktioner. Enligt teorin kan en lag ha ett uttalat, manifest, syfte att fungera som ett allmänpreventivt medel. Den formella rätten har en avsikt för att påverka rättens praktik. Mathiesen menar dock på att den åsyftade effekten ofta fungerar som ett retoriskt och svårtolkat mål. Rättsliga avgöranden kan även ha andra verkningar än de åsyftade, nämligen latenta funktioner (Mathiesen 2005:29-30). En lagförändring eller utvidgande av rättigheter kan alltså medföra andra effekter än de åsyftade. Mathiesen exemplifierar en latent funktion eller icke-åsyftad verkning med att det kan vara svårt att avgöra om individen avstår från våldshandlingar på grund av antingen straffhotet, på grund av allmänna värderingar i samhället eller på grund av en kombination av dessa och

ytterligare omständigheter. Mathiesen (2005:67-68) poängterar att de latenta funktionerna utgör en gradfråga. Detta betyder att de alltid bör sättas in i kontexten ”mer eller mindre” icke-åsyftade verkningar (Mathiesen 2005:30). De manifesta verkningarna kan samtidigt ha latenta verkningar (ibid.). Forskning tyder på att det råder en diskrepans mellan ideal och realitet, där rätten inte alltid uppnår den åsyftade verkningen (Mathiesen 2005:69).

5. Metod

I avsnittet redogörs för valet av metod för att besvara denna studies syfte och frågeställningar. Studiens datainsamlingsmetod bygger på fokusgruppintervjuer. Vidare redogörs studiens urval och respondenterna presenteras. Bearbetning av materialet sker genom en tematisk analys. Även aspekter kring reliabilitet och validitet tas upp. Avslutningsvis reflekteras kritiska och etiska aspekter av studien.

5.1 Fokusgruppintervjuer

Fokusgruppintervjuer ansågs vara den intervjuform som var mest lämplig för studien. Detta eftersom intervjuer i grupp behandlar ett visst område, hur Sluta skjut har påverkat frivården Malmö, men även för att det är av intresse att se hur respondenterna förhåller sig till varandras åsikter. Intervju i grupp är fördelaktigt när man som intervjuare eftersträvar att deltagarna i intervjun skall lyfta fram aspekter som en person inte nödvändigtvis själv hade behandlat ifall en enskild intervju hade genomförts. Genom gruppintervjuerna blev svaren mer djupa, eftersom reflektioner och diskussioner ägde rum kring olika teman intervjun behandlade (jfr. Bryman 2011:449). Gruppintervjuer med ett stort antal deltagare kan leda till att samtliga deltagare inte deltar i diskussionen lika aktivt, vilket hölls i åtanke och ledde till att gruppintervjuerna bestod av tre deltagare i varje grupp (Bryman 2011:453).

Materialet består av tre stycken fokusgruppintervjuer. Dessa anses vara tillräckligt för att besvara studiens frågeställning, eftersom respondenterna är de enda personerna som har en koppling till Sluta skjut på frivården Malmö. Eftersom jag ensam genomförde intervjuerna, har anteckningar från dessa främst fokuserat på kroppsspråk och gester som inte infångats på ljudinspelningen. Intervjuerna ägde rum på frivårdskontoret i Malmö för att underlätta delaktigheten för respondenterna, under en tidpunkt respondenterna själva föreslagit.

Intervjuerna spelades in på min mobil vid intervjutillfället. Intervjuerna tog en timme i anspråk per grupp.

5.2 Intervjuguidens teman

En semistrukturerad intervjuguide med tre teman har utformats för att viktiga delar från intervjun inte skall falla bort. ”Påverkan på klientarbete”, ”effekten av dubbla roller” och ”effektivare brottsbekämpande verksamhet” var de teman som valdes för att på bästa sätt besvara frågeställningen för studien. Dessa tre teman tillämpades i den första intervjun och ansågs vara bärkraftiga för de resterande intervjuerna. Således blev de bestående för intervjuerna och analysen (jfr. Rennstam & Wästerfors 2015:34). Intervjuguiden innefattar 19 frågor, där samtliga teman behandlas, med utrymme för följdfrågor från respondenterna för att säkerställa deras uppfattningar av problematiken, eftersom de är av betydelse för analysen.

Intervjuguiden inleds med ett fåtal introduktionsfrågor för att enklare kunna sätta respondenternas svar i en kontext. Frågorna kretsar kring bakgrundsinformation om respondenterna, exempelvis deras position i Sluta skjut (jfr. Bryman: 2011:420). Vidare inriktas frågorna på ovannämnda teman. Frågorna är öppet formulerade för att få öppna och djupa svar, med utrymme för följdfrågor både från intervjuare och respondenter (jfr. Bryman: 2011:423).

5.3 Urval

Urvalsprocessen baseras på en kombination av ett bekvämlighets- och målinriktat urval. Dels för att underlätta studiens genomförande, dels för att jag redan har en etablerad kontakt med respondenterna och anser att de kommer kunna besvara studiens syfte på bästa sätt. Denna etablerade kontakt har skapats genom en praktikkurs jag gjort tidigare under min utbildning på kriminologiprogrammet, som jag gjorde på frivården Malmö. Ett målinriktat urval innebär att jag med utgångspunkt i studiens syfte valt att kontakta medarbetare på frivården Malmö som på varierade sätt är involverade i Sluta skjut. Ett bekvämlighetsurval innebär att urvalet är baserat på kriterier som underlättar arbetet för forskaren (Bryman 2011:433-434).

En av koordinatorerna för Sluta skjut kontaktades per mail som vidare kontaktade frivårdspersonal i Malmö med klienter som är aktuella för Sluta skjut, vilket kan likställas med ett snöbollsurval (Bryman 2011:196). Ett missivbrev bifogades vid kontakten.

Personerna som fick förfrågan om att delta i studien blev informerade om studiens syfte, förväntad längd på intervjun, information om vilken funktion de utgör i studien och att deras deltagande är frivilligt. Genom snöbollsurvalet kontaktades totalt 13 personer på frivården Malmö, varav nio ställde upp på intervju. Antalet intervjuer som bör göras är svårt att veta i förväg för att generera teoretisk mättnad. I denna studie har samtliga frivårdsinspektörer med aktuella klienter för satsningen inom frivården ansetts uppfylla den teoretiska mättnaden.

Samtliga respondenter arbetar på frivården Malmö. Fem av respondenterna arbetar som handläggare för GVI-klienter, en respondent arbetar som programledare med GVI-klienter, två av respondenterna är koordinatorer för Sluta skjut och är även handläggare för GVI-klienter och slutligen är en av respondenterna frivårdschef i Malmö. Frivårdschefen fick kännedom om Sluta skjut i augusti 2017 och koordinatorerna för projektet har varit involverade i projektet sedan november 2017. Frivårdsinspektörerna har omgående börjat arbeta i enlighet med Sluta skjut, då de blivit tilldelade klienter som är aktuella för satsningen. I studien presenteras respondenterna under fiktiva namn för att behålla en så hög grad av anonymitet som möjligt.

5.4 Bearbetning av material

Direkt efter intervjugenomförandet transkriberades varje enskild intervju. Detta för att få med i transkriberingen samtliga intryck från intervjun så länge de var färska i minnet och för att inte undgå detaljer till materialet såsom känslor och gester. Det insamlade materialet stod i växelverkan mellan insamling och analys av data, alltså tillämpades en analytisk induktion (jfr. Bryman 2011:512). Empirin utgjordes av ett omfattande textmaterial och för att underlätta analysen av detta material analyserades det insamlade materialet i samspel med att ny data inhämtades. Ljudfilerna har enbart använts till transkribering och förstördes efter att transkriberingen var klar.

Kodning av materialet blev startpunkten för denna tematiska analys. Orginaltranskriberingen fungerade som en säkerhetskopia för analysen, för att inte förlora kontexten från intervjun eller respondenternas svar. Inför bearbetningen av materialet uppdelades texterna i intervjuguidens teman för att kodas in i dessa teman (jfr. Bryman 2011:525-526). Detta innebär att materialet har omorganiserats och omstrukturerats med hjälp av färgkodning, där även data som inte kommer analyseras i arbetet urskilts (jfr. Ryen 2004:106–107). För att

finna universella förklaringar till innehållet i det insamlade materialet relaterades datan till mina teorier (jfr. Bryman 2011:528).

5.5 Reliabilitet och validitet

En bra forskning bygger på data av god kvalitet. Grundläggande kriterier för detta är att resultatet som redovisas är trovärdigt och pålitligt, alltså skall validiteten och reliabiliteten argumentera för kvalitén.

Med reliabilitet menas hur tillförlitlig studiens inhämtade empiri är. Materialet för detta arbete grundar sig på kvalitativa intervjuer. För att ett resultat skall vara trovärdigt skall data vara relevant och exakt för arbetet i fråga. Detta har säkerställts till största möjliga utsträckning genom framtagandet av en intervjuguide och genom valet av respondenter som har diskuterats ovan (jfr. Bryman 2011:352). Med samma forskningsupplägg skall motsvarande resultat kunna replikeras. Materialet är inhämtat genom kvalitativa intervjuer vilket kan leda till att den externa reliabiliteten kan försvåras, eftersom den sociala miljön och sociala betingelser påverkas av ovidkommande variabler och yttre faktorer. Intern reliabilitet innebär att flera forskare skall kunna dra liknande slutsatser utifrån det insamlade materialet. I detta fall bearbetar och analyserar jag själv mitt material och har inte låtit personliga värderingar påverka studiens resultat (jfr. Bryman 2011:352).

Validitet är ett begrepp som diskuterar huruvida det som avsetts mätas har mätts. Materialet skall ge en adekvat antydning på att det som undersökts och analyserats resulterar i en klarhet i frågeställningen för forskningen. Teorin och insamlingen av material var i ständig växelverkan med varandra under analysens gång, vilket talar för den interna validiteten. Extern validitet handlar om att resultatet skall gå att generalisera till andra situationer. Detta kan vara problematiskt för detta arbete eftersom studien syftar på att besvara hur implementeringen av GVI-strategin gått till på frivården Malmö. Dock förekommer det en förhoppning om att resultatet även kan säga något om eventuella problem myndigheter kan bemötas av i framtiden, ifall GVI-strategin tillämpas i övriga städer i Sverige (jfr. Bryman 2011:352).

5.6 Kritiska reflektioner

Förförståelse och värderingar är viktiga aspekter som bör tas hänsyn till som forskare. Det

faller sig naturligt att ju mer kunskap forskaren har om fältet och studieobjektet desto mer förståelse har denne av kontexten, vilket kan komplicera bemötandet av forskningsproblemet ur flera perspektiv (Aspers 2011:38). I och med att jag har gjort en praktikkurs på frivården Malmö tidigare under mina studier föreligger en viss risk för att jag har en förförståelse och har lagt värderingar i GVI-strategin och dess tillämpning i Malmö. Förförståelsen har dock lett till problemformuleringen och är anledningen till att denna studie utförs. Vid datainsamlingen och analys av materialet har jag ständigt försökt undvika att mina personliga värderingar skall avspegla resultatet för studien. Jag har varit noggrann med att analysera enbart det som framkommit under intervjuerna och respondenternas erfarenheter och känslor. För att garantera att jag har förstått respondenterna korrekt har intervjufrågorna validerats genom följdfrågor och ordagrann upprepning av respondenternas svar (jfr. Bryman 2011:355).

5.7 Etiska överväganden

För att en forskning skall erhålla hög kvalitet och trovärdighet är det viktigt att hålla forskningsetiska principer i beaktande. Som forskare skall avvägningar mellan eventuella negativa konsekvenser för deltagare i forskningen och kunskapslärandet som forskningsarbetet kan medföra göras (Vetenskapsrådet 2002). Vetenskapsrådet har i sin rapport ”Forskningsetiska principer” (2002) lyft fram fyra huvudkrav som avser forskningsetik. Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Nedan beskrivs hur studien har förhållit sig till de fyra huvudkraven.
När tänkbara respondenter kontaktades informerades samtliga potentiella deltagare om vilken funktion de fyller i studien och att deltagande är frivilligt, sålunda uppfylldes informationskravet. Bland de som valde att ställa upp för intervju inhämtades ett samtycke, eftersom samtliga respondenter aktivt bidrar i studien, därmed uppfylldes samtyckeskravet. Samtycket inhämtades för att ge deltagarna en möjlighet att bestämma i vilken mån de vill vara en del av forskningen. Konfidentialitetskravet handlar om att den insamlade informationen skall hanteras konfidentiellt, vilket för detta arbete innebär att inga personuppgifter kommer att inkluderas i arbetet. Det råder total anonymitet för att utomstående personer inte skall kunna identifiera medverkande deltagare. Nyttjandekravet avser att data som insamlats inte får användas för kommersiell användning eller andra icke-vetenskapliga syften. Materialet som insamlats kommer endast användas till denna studie (Vetenskapsråden 2002).

6. Resultat

I följande avsnitt redovisas resultatet av genomförda gruppintervjuer. Materialet presenteras i enlighet med intervjuguidens tre övergripande teman: hur frivårdspersonal i Malmö uppfattar att klientarbetet påverkats av Sluta skjut på frivården Malmö, hur de upplever effekten av sin dubbla roll inom ramen för Sluta skjut i klientarbetet och slutligen om Sluta skjut har lett till en effektivare brottsbekämpande verksamhet mellan polisen, socialtjänsten och frivården, utifrån frivårdspersonalens erfarenheter och uppfattningar.

6.1 Hur har klientarbetet påverkats av Sluta skjut?

Temat diskuteras utifrån två underteman: hur frivårdens kontrollerande del och stödjande del har påverkats av projektet.

6.1.1 Frivårdens kontrollerande roll i klientarbetet

Samtliga handläggare antyder på att Sluta skjut har medfört att deras klientarbete blivit mer byråkratiskt och att det nu finns mindre utrymme för misskötsamheter. Respondent G oroar sig för vad detta kan ge för effekt i den relationsskapande delen av arbetet, medan respondent A har upplevt att frivårdsinspektörerna i sin profession och i byggandet av relation både visar och får respekt av sina klienter.

> ”Vi ska vara väldigt fyrkantiga och hårda i kontakten. Det är inte mer än så vi gör. Vi ska ha bättre koll på dem och vad de gör. Sen kanske vi inte får det bara för att de är här. De kan fortfarande sitta här som musslor.” (Respondent E)

Respondent H poängterar att det är viktigt att man vågar prata om rätt saker med sina klienter och använda rätt ord vid sina samtal. Redan innan Sluta skjut drog igång ökade fokus på programverksamhet inriktad mot våldsbeteende i kriminalvården. Sedan dess har man använt ordet våld mer än vad man gjort tidigare och bearbetat de bitarna mer djupgående.

> ”Nu är det faktiskt våld vi pratar om, vi pratar inte längre om tjafs. Det är viktigt att våga använda rätt ord och visa att det är nolltolerans. Det är ingen förmildrande omständighet att du var narkotikapåverkad. Använder du våld är det ett problem för dig och det måste vi ta tag i.” (Respondent H)

Respondent F har en klient som enligt polisen tillhör den mest våldsamma grupperingen i Malmö. Detta har medfört att han och hans gäng är punktmarkerade av polisen och att han har

fått ”extra” sanktioner från frivården. Bokade tider hos frivården kan inte längre bokas om utan läkarintyg och missköts kontakten finns mindre överseende än vad det tidigare gjorts, vilken leder till att klienterna lättare skickas till övervakningsnämnden[2].

> ”Syftet med sanktionerna både härifrån och polisen är att visa på att det räcker nu och att det inte ska vara lätt att vara kriminell, det ska kännas. Det ska vara jobbigt och det skall störa.” (Respondent F)

Respondent A förklarar att regelverket fortfarande består, oavsett Sluta skjut. Däremot kan frivården luta sig mot generalklausulen avseende myndighetssamverkan mot grovt organiserad brottslighet. Det medför att man från frivårdens håll kan försöka skruva upp arbetet och agera skyndsamt med de medel som finns tillgängliga. Men regelverket kring misskötsamhet kan de inte avvika ifrån.

> ”Om vi har en box kan man säga att vi är ovana att tänja på kanterna. Vi kommer fortfarande inte spräcka kanterna, vi måste förhålla oss till en lagstiftning och ett regelverk, men vi är i ett läge där vi puttar på kanterna. Det tycker jag att är bra. När det är särskilda omständigheter skall vi våga det.” (Respondent A)

> ”Vi har inom boxen mer befogenheter än vad vi kanske trott. Man måste försöka ha lite nytänkande kring hur situationen vi nu har kan nyttjas på bästa sätt. Hur kan vi vara effektiva med regelverket vi har. Jag tror vi kommer på saker hela tiden. Det är en utveckling, Sluta skjut har pågått i ett år.” (Respondent D)

Hur gängkonstellationen ser ut i Malmö är samtliga respondenter överens om att inte är av någon betydelse för deras arbete, eftersom de arbetar med den enskilda individen och dennes tankemönster. Respondenterna G och I diskuterar kring att klienterna eventuellt har insett att hindren är större än vad de själva uppfattat dem som. De har kanske själva inte skjutit någon och har svårt att se sig själva i det hela. Respondent D påpekar att fördelen med att arbeta med konstellationer istället för individer är att det ofta handlar om individer som inte bryr sig om sig själva. Om man däremot går på personer som personen bryr sig om kan det ge en effekt.

6.1.2 Frivårdens stödjande roll i klientarbetet

Respondent F och A tror att många klienter har uppskattat att samhället ser dem och gör en insats för att förändra deras livssituation. Respondent C och I har båda haft klienter som ansett

[2] Övervakningsnämnden består av ordförande utsedd av Domarnämnden samt tre lekmän utsedda av landstings- eller kommunfullmäktige. När frivårdsklienter inte följer reglerna för sin påföljd anmäls de till övervakningsnämnden, som i sin tur tar beslut om åtgärder.

att livsstilen de lever är ohållbar. De berättar att de samverkat med konsultationstemet, men förklarar att frivården i sig inte har interventioner att erbjuda utöver de som tidigare funnits.

> ”Han hade redan tagit steget rent motivationsmässigt och ansåg att situationen är ohållbar. Han vill komma ifrån Malmö och lämna detta bakom sig. Av olika anledningar har han inte kommit så långt än. Dagen efter call-in var han på ett möte med konsultationsteamet och den processen sattes igång. Jag tror call-in mötet var mer en parentes för honom. Han köper budskapet rakt av. Av den anledningen har jag backat lite. Vi kan liksom inte sätta igång något här förrän han har en mer stabil situation. På det sättet blir det ju att man jobbar lite annorlunda.” (Respondent I)

De flesta frivårdsinspektörerna anser att det är väldigt individuellt hur klienterna tar emot budskapet samhället förmedlar genom satsningen. Samtliga respondenter är överens om att beroende på klienternas livssituation är de kontrollerande eller stödjande insatserna av olika vikt för varje enskild klient. Respondent C tror att ifall någon redan tagit beslutet att lämna denna livsstil bakom sig uppskattar de mer de stödjande insatserna än de som inte har tankarna på att lämna våldsspiralen.

> ”Det är nog helt individuellt vart personen är. Vissa personer är ju inte alls där de kan tänka sig ta hjälp. För de har inte börjat tänka tanken på att det finns en annan livsstil. För dem är det bra om vi sår ett litet frö. Det kan vara att det tar fem år innan de är mogna att ta beslutet att nu får det vara nog. Då kan jag tänka att de kontrollerande insatserna väger över. Men för de som har börjat processen är det ju bara att hoppa på tåget. Tack. Då fick man det serverat.” (Respondent D)

Vidare diskuteras om ett call-in verkligen kan så ett frö hos klienter, eller om det handlar om en inställning klienterna haft redan innan de varit på mötet, vilket exempelvis respondent E tror på. Respondent G tror att bland de klienter som tagit beslutet att förändra sitt liv kan Sluta skjut accelerera denna process. Å andra sidan tror respondent A inte att man efter ett call-in kan vara helt opåverkad, eftersom ett enat samhälle har talat om att de bryr sig om individen och att våldet inte längre accepteras. Samtidigt säger respondent A att en förändring inte sker från en dag till en annan och att förändringens utlösare kan uppstå när som helst.

Respondenterna B, I, F och H berättar att de upplevt en mättnad allmänt bland klienterna. Så gott som samtliga handläggare har fått uppfattningen om att deras klienter verkar ha förståelse för att satsningen görs. Responsen bland klienterna som deltog vid det andra call-in har varit betydligt bättre än vad den var efter första call-in.

> ”Flera av klienterna kan jag uppfatta att har varit lite lättade. Man ser mig i detta som jag befinner mig i. Ett kaos många gånger. Det är sällan en sak som gör att folk ändras. Det finns en massa olika anledningar och ibland sker förändringen i kombination av flera faktorer.” (Respondent A)

> ”Senaste call-in gick mycket lugnare till och reflektionerna var mer positiva från klienterna. Det är tre fyra stycken som har sagt att de kände omtanke och respekt och fint att det gjordes. De kommentarerna fick vi inte första gången. De hade blivit berörda på något sätt av att folk bryr sig. Det är de inte vana vid och det är positivt.” (Respondent C)

6.2 Vilken roll har frivården inom Sluta skjut

I enlighet med ovanstående tema diskuteras även detta tema utifrån samma två underteman: hur frivårdens kontrollerande del och stödjande del har påverkats av projektet.

6.2.1 Frivårdens kontrollerande roll som myndighet

Tankarna kring hur frivården framställs som en kontrollerande aktör inom Sluta skjut är delade. Respondent G upplever att klienten känner sig trakasserad samtidigt som respondent G antyder att det är en normal reaktion från denna typ av klient. Respondent I är å andra sidan av åsikten att den kontrollerande rollen är nödvändig.

> ”Möjligheten till stöd har alltid funnits, men den korta vägen har varit enklare i många fall för klienterna. På ett eller annat sätt behöver man komma till vändpunkten då det inte är värt det längre. Och där kommer tyvärr den tråkiga delen av samhällets repressiva insatser in. Det måste kosta att agera på detta vis för dig som individ. Annars kommer du fortsätta göra det om du bara får vinster av det du gör. Då finns det ju ingen anledning att ändra ditt beteende. Det är därför argumentet att bara hjälpa hjälpa hjälpa inte är intressant. Det är inte intressant att ta emot hjälpen om du inte har den andra sidan av myntet.” (Respondent I)

6.2.2 Frivårdens stödjande roll som myndighet

Respondent H förklarar att den motiverande rollen i arbetet mycket handlar om att motivera klienterna till att se små steg och att ha tålamod fram tills att hjälpinsatserna kommer igång.

> ”Detta är klienter som är i störst behov av samhället insatser av både den stödjande och kontrollerande sidan. Det vi gör i liten skala med andra annars gör vi med full maskin nu.” (Respondent I)

Respondent B hoppas att de stödjande effekterna skall få en snöbollseffekt, vilket kunde leda till att andra som inte ingår i satsningen kan inse att det faktiskt går att få hjälp från samhället. Både respondent B och I vill poängtera att hjälp fås i kombination med motprestation. Normaliseringsprincipen råder fortfarande, ingen gynnas av att vara kriminell. Respondent G diskuterar snöbollseffekten ur ett annat perspektiv. Respondent G tror att den största effekten Sluta skjut kan medföra är bland yngre personer som inte är aktuella för projektet.

> ”För dem är det en jättestor förändring och hade vi själva varit där kanske vi hade tyckt att ja men det verkar ju enkelt, men vi är inte dem. Därför är det viktigt för dem att få samhällets resurser. Varför skulle de annars behöva ändra sig, när de är så långt ifrån samhället.” (Respondent B)

> ”De som tittar på dessa killar som idoler kommer se hur det livet inte leder till något skoj, utan killarna åker in. Förebilderna försvinner som förebilder och eventuellt kan det leda till att färre rekryteras till det livet.” (Respondent G)

6.3 Effektivare brottsbekämpande verksamhet

När Sluta skjut för första gången diskuterades, år 2017, hade skjutningarna i Malmö eskalerat. Respondent A berättar att det var flertalen utav frivården Malmös klienter som dog. Tillsammans med polisen och socialtjänsten kom de till slutsatsen att något måste göras. GVI-strategin innefattade en operativ verksamhet, där ovannämnda myndigheter enade kunde göra något för att bekämpa skjutvapenvåldet. Beslutsfattarna för Sluta skjut ansåg att detta var en strategi som är värd att prova och att inte göra något åt situationen inte var ett alternativ. Respondent A, C och D är överens om att ansvarsfördelningen bland aktuella myndigheter har skett på ett smidigt och naturligt sätt. Samtidigt som varje aktör har sin tydliga roll i Sluta skjut arbetar de för samma sak. Respondent D menar att de gör sina egna delar samtidigt som de gör allt arbete tillsammans. Inom ramarna för myndigheternas grunduppdrag bollar de vem som gör vilken sak bäst. Respondent C påpekar även polisens operativa koordinator för Sluta skjut, som arbetat 20-30 år i Malmö som polis, har under en presskonferens uttryckt att han aldrig upplevt så bra myndighetssamverkan i Malmö som han gör idag.

> ”Jag tycker att i projektet som sådant har det varit enkelt att komma överens och att vi får tillräckligt med utrymme. Vi kan inte ha samma utrymme som polisen eller Malmö stad. Vi måste ha fokus på vad som är vårt grunduppdrag och hur vi ska utföra vårt uppdrag inom ramen för Sluta skjut. Vi har en mindre roll än vad polisen har och en annan roll än vad de har. Ack så viktig. Likadant i förhållande till Malmö stad. Jag tycker att vi ha tagit den platsen som vi kan och ska. Vi ska inte ta plats som vi inte har mandat till att göra. Inom frivården får vi bara arbeta med de klienter vi har.” (Respondent A)

> ”Vi står på något sätt i mitten av det. Mellan polisen och socialtjänsten. Polisen är ju de som kan trycka på hela brottsutredande delen och socialtjänstens konsultationstem står för den hjälpande delen. Vi sätter sanktioner vid behov samtidigt som vi träffar klienterna och motiverar dem till förändring och att ta hjälpen. Vi har dubbla roller.” (Respondent D)

Respondent C påpekar att frivården som myndighet har bemötts av förväntningar som de inte kan leva upp till. Respondent C förklarar att det är en stor skillnad mellan att vara frivårdsinspektör i Sverige och USA, var metoden kommer ifrån, speciellt angående de juridiska aspekterna. I USA har frivårdsinspektörer större befogenhet än vad man i Sverige har. Frivården i Sverige är likaså en mer trögflytande organisation än polisen i Sverige. I

Sverige kan frivården inte ta beslut av konsekvens vid misskötsamhet, utan beslutet ligger hos övervakningsnämnden.

> ”Det jobbiga är ju att vi vill ha snabba lösningar och allting ska gå fort, men detta är ett långsiktigt projekt.” (Respondent B)

Respondenterna B, I, och H diskuterar fördelarna med att samarbeta myndigheter emellan. De resonerar kring det komplexa samhället vi lever i och att samverkan därför bör ske i större utsträckning. Alla tre upplever att brottsförebyggande åtgärder länge varit på tapeten, men att lösningarna fått platt fall. De anser även att den bästa lösningen är samverkan av flera anledningar. Bland annat på grund av samhällets komplexitet och att man genom samverkan kan närma sig kärnan i problemet utifrån ett mångfasetterat perspektiv. Respondent I tror att styrkan i projektet är att man står som en kraft emot skjutvapenvåldet. En värdefull aspekt i det hela är att man på bred front visar att våld är oacceptabelt och att det finns andra lösningar. På så sätt är man inte bara fördömande utan även hjälpande.

> ”All organisation myndigheter emellan är komplicerad, men om det börjar med något samarbetsprojekt som är framgångsrikt så kanske man kan få lite hopp om att det främjas och utnyttjas i andra arbeten.” (Respondent H)

> ”Jag tror på Sluta skjut eftersom vi är enade och att vi säger samma saker. Vi går ut tillsammans och säger att vi inte accepterar att ni skjuter varandra. Vi vill inte att ni ska dö eller döda. Vi accepterar inte att det inte spelar någon roll hur många som dör. Men vi säger också att vi inte vill att just du ska dö eller att du ska sitta i fängelse för att du har skjutit någon annan. Vi bryr oss om just dig.” (Respondent A)

Flera handläggare påstår att de upplever det fördjupade samverkansarbetet med polisen och socialtjänsten som en ny resurs i deras arbete som frivårdsinspektör. Målen med klientmötena är fortfarande desamma, men med hjälp av samverkan med polisen upplever samtliga frivårdsinspektörer att de nu kan prata om rätt saker och fokusera på det viktiga med sina klienter och därmed göra sitt jobb bättre.

> ”I många fall har vi bara att gå på det som framgår i en dom eller att förlita oss på det klienterna säger. Nu finns en annan väg in och man kan ha en diskussion. Det finns fler punkter att gå på, vi kan vara öppna om informationen från polisen och göra det klart för klienterna att de faktiskt är en del av ett problematiskt umgänge. Detta ökar möjligheterna att kunna närma sig problemets kärna.” (Respondent I)

> ”Vi kan fortfarande ha vår roll som frivårdsinspektör, men vi har mer att gå på. Jag är själv i denna situation nu och det ger mig helt andra verktyg. Hellre detta än att man skall sitta och prata om hur bra allting är när det inte är så.” (Respondent F)

7. Analys

I avsnittet presenteras analysen som gjorts utgående från den insamlade empirin och studiens teoretiska ramverk. Analysen presenteras baserat på intervjuguidens och resultatets teman: påverkan på klientarbetets arbetsmetoder, effekten av dubbla roller på klientarbetet och en effektivare brottsbekämpande verksamhet.

7.1 Påverkan på klientarbete

Respondenterna beskriver regelverket kriminalvården följer som en box. De yrkar på att genom Sluta skjut tänjer de på boxens kanter. Inom boxen skapar de sig ett nytänkande för hur de efter bästa förmåga skall kunna utnyttja alla resurser som finns tillgängliga. Genom nya tekniker görs rättssystemet mer effektivt, med andra ord, den formella rätten effektiviseras vilket avspeglas i rättens praktik. Det har vuxit fram en ny straffrättslära som i grunden bygger på att korrigera rättssystemet i första hand. Genom ett rättssystem som har bättre kontroll och övervakning regleras nivån av kriminellt beteende i samhället (Feeley & Simon 1992:452). En korrigering av rättssystemet har skett genom att förbättra kontrollen och övervakningen beträffande dem som bedriver det grova våldet i Malmö. Således tillämpas rättens praktik i bredare utsträckning än tidigare och medför nya möjligheter för de som praktiserar rätten. Detta gäller både inom polisen, socialtjänsten och frivården för sig, men även myndigheterna sinsemellan.

Frivårdens manifesta funktion är att verkställa påföljder i frihet och inom ramen för Sluta skjut motivera klienterna till förändring och sanktionera vid avvikelse, i ännu större utsträckning än vad frivårdsinspektörerna gjort tidigare. Sluta skjut har bidragit till att de som praktiserar rätten har en öppnare dialog med den sociala praktiken. För att Sluta skjut skall uppnå sin målsättning är det viktigt att man vågar prata om rätt saker med rätt ord, vilket i detta fall är våldsamt beteende och skjutvapenvåld. Samverkansaktörerna kommunicerar direkt med gängmedlemmar som är aktuella för Sluta skjut. Sluta skjut består av de klienter som är mest utsatta och i störst behov av samhällets insatser. Respondenterna är enade om att den kontrollerande rollen är essentiell för arbetet. Det måste kosta för individen att utöva detta våldsamma beteende. Får de bara vinster av det, i form av respekt inom gängen eller ovillkorlig hjälp från samhället, kommer det våldsamma beteendet inte upphöra. Hjälp kan enbart ges i kombination med en motprestation av gängmedlemmen. Som Laub och Sampson

(2003) antyder i sin forskning ger stödet störst effekt då det inte erbjuds förutsättningslöst och när det ställs både krav och förväntningar på personerna.

De som ingår i Sluta skjut har bedömts vara de gängmedlemmar som har högst risk för att pendla mellan att vara målsägande och gärningsmän för skjutvapenvåldet i Malmö och en del av dessa personer är klienter inom frivården Malmö. Såsom Feeley och Simon (1992) beskriver den nya penologins tillvägagångssätt har en identifiering och kategorisering på basen av risknivåer gjorts. En del av gängmedlemmarna som är aktuella för Sluta skjut bryr sig sällan om sig själva. Sluta skjut strävar efter att bryta gruppdynamiken hos våldsamma gängmedlemmar. En fördel med att agera utifrån denna princip är att den enskilda gängmedlemmen blir en del av Sluta skjuts åsyftade verkning, eftersom personer han bryr sig om även kommer bli sanktionerad ifall fortsatta våldshandlingar uppstår.

7.2 Effekten av dubbla roller

Frivården har tilldelats en dubbel roll inom Sluta skjut. Förenklat kan man påstå att inom ramen för Sluta skjut står polisen för det repressiva arbetet, socialtjänstens konsultationsteam för den hjälpande delen av arbetet och frivården har en slags koordinatorroll och agerar som spindeln i nätet. Frivården Malmö utövar den kontrollerande delen av sitt arbete genom att ge sina GVI-klienter mindre utrymme för misskötsamhet än vad de gjort förr. Tidigare har de haft mer överseende för sina klienter, numera är det nolltolerans. Det skall kännas och det skall vara jobbigt att utöva våld. Den medmänskliga aspekten råkar i skuggan av arbetet. En del av frivårdspersonalen upplever att den kontrollerande rollen i klientarbetet är dominerande, vilket kan uppfattas som en latent effekt av den dubbla rollen i klientarbetet till följden av Sluta skjut. Sett till den tidigare forskningen som metoden Sluta skjut bygger på utgör frivården sin viktigaste funktion genom den direkta och omgående kommunikationen med de gängmedlemmar som är involverade i satsningen. Denna faktor är en av de som visats sig vara av störst betydelse för att satsningar skall bli framgångsrika (Braga & Weisburd 2015). Även om frivårdsarbetet blir mer byråkratiskt än förr har de fortfarande kvar sin stödjande och uppmuntrande roll som kan leda till förändring hos klienterna. Genom en bredare samverkan med polisen och socialtjänsten har nya ingångar till att närma sig kärnan i klienternas problematik bildats. Detta innebär att rättens praktik har främjats och dessutom har nya ingångar till att influera den sociala praktiken skapats.

Frivårdsinspektörer arbetar med att förändra personers tankemönster och på så vis ändra beteendet till mera prosociala och önskvärda handlingar. Inom ramen för Sluta skjut blir arbetet till en stor del att motivera och uppmuntra klienterna till insatserna konsultationsteamet har att erbjuda. Återigen påvisas en effektivare samverkan mellan olika aktörer inom rättens praktik, för att främja förhållandet mellan rättens generella praktik och den sociala praktiken. En parallell kan dras till det andra kravet Laub och Sampson (2003) beskriver i processen att förändra ens livsstil, det vill säga kravet om socialt stöd och uppmuntran, i samband med att stödet inte erbjuds förutsättningslöst. Laub och Sampson (2003) menar att vändpunkter kan ha ett samband till minskad brottslighet. Forskarna (2003:58) poängterar att för att en vändpunkt skall bildas måste individen vilja det själv. Har man inte motivationen till förändring kommer man inte lyckas. Då ett aktivt beslut tas kan förändringen påbörjas. Flera respondenter beskriver detta som avgörande för hur framgångsrikt deras arbete blir. I sina samtal med klienter försöker de vägleda dessa mot en mer prosocial riktning, men själva beslutet att förändra sig och sina livsvanor måste tas av klienterna själva. Respondenterna med klienter som redan motivationsmässigt är i stadiet att de vill lämna våldsspiralen antar att call-in mera utgjort en parentes för dem och de har därför enklare tagit emot de konkreta hjälpmedel som erbjuds från samhället. Möjligtvis kan Sluta skjut accelerera processen att förändra en livsstil, projektets åsyftade verkning.

Sluta skjut kan medföra flera vändpunkter för gängkriminella, men å andra sidan inte ge någon effekt alls bland dem. Exempelvis kan ett call-in tolkas som en vändpunkt bland gängkriminella, även något som sägs under handläggarsamtal med frivårdsinspektörer kan bli den avgörande punkten. De utökade sanktionerna kan leda till en utmattning bland gängkriminella, vilket kan få dem att komma till den önskade slutsatsen om att det är dags att lämna våldsspiralen. Något som står helt utanför ramarna för Sluta skjut kan påverka de gängkriminellas livsval och situationen kan kvarstå som oförändrad trots samhällets satsning. Vilket inflytande rättens praktik har på den sociala praktiken är svårt att avgöra. Sluta skjuts manifesta verkningar kan alltså samtidigt ha latenta verkningar.

Generellt verkar uppfattningen bland frivårdsinspektörerna vara att klienterna upplever sin livssituation som ohållbar och är trötta på den. De tror att många av klienterna blivit berörda av att samhället gör något, av olika anledningar. För en del klienter grundar sig uppskattningen i att de blir sedda i samhället, för andra att de blivit bemötta av omtanke och respekt under call-in. Bland dessa klienter har Sluta skjut uppnått en åsyftad verkning.

7.3 Effektivare brottsbekämpande verksamhet

Budskapet som sänds genom Sluta skjut är att det inte längre accepteras att folk skjuter ihjäl varandra och att det spelar en roll hur många som dör. Enligt tidigare forskning krävs en sofistikerad och nyanserad förståelse för problematiken (Abt 2017). Den nyanserade förståelsen blir naturlig genom att flera myndigheter inkluderats i satsningen. Som respondenterna antytt är samhället komplext idag, vilket medför att samverkan mellan myndigheter bör ske i bredare utsträckning. Frivården placerar sig någonstans i mitten av det repressiva och stödjande arbetet.

Koordinatorerna och frivårdschefen anser att det faller sig naturligt att de inte har en lika stor roll inom projektet Sluta skjut, eftersom de har tagit det utrymmet och den platsen de ska. Deras regelverk kvarstår, men genom Sluta skjut har frivården Malmös formella rätt utvidgats. Effektiviseringen av den formella rätten innebär att rättens praktiserande tilldelats nya verktyg. Ett exempel på hur frivården förhåller sig till sitt regelverk är att de fortfarande enbart arbetar med klienter som har en pågående frivårdspåföljd, medan polisen och socialtjänsten har möjlighet att arbeta med fler gängmedlemmar som är aktuella för satsningen. Genom Sluta skjut har frivården Malmö dock effektiviserat sitt arbete och hanterar dessa ärenden mer skyndsamt med de medel som finns tillgängliga.

Bland annat Abt & Winship (2016) påpekar att riktad avskräckning är en ny metod av brottsprevention, men väl värd att prova. Efter att ha konstaterat att det är gängkriminalitet som driver våldet i Malmö ansåg beslutsfattarna för Sluta skjut att GVI-strategin var mest lämplig att prova. Arbetsuppgifterna ser olika ut för de olika samverkanspartnerna, men samtliga har samma mål: att minska det grova våldet i Malmö. Genom en bredare samverkan skall rätt personer erbjudas rätt typ av stöd och omvänt, genom en bredare samverkan skall rätt personer bemötas med rätt sanktioner. Det manifesta budskapet är att samhället står som en enad kraft mot skjutvapenvåldet. Både oacceptansen och lösningar tydliggörs för gängmedlemmar, alltså är man inte enbart fördömande utan även stödjande.

Genom Sluta skjut kan snöbollseffekter uppstå. Respondenterna exemplifierar två effekter. Den ena typen kan spridas gängmedlemmar sinsemellan, där en gängmedlem som tagit emot samhällets hjälp kan vidareförmedla till övriga gängmedlemmar att det faktiskt går att få hjälp. Den andra typen av snöbollseffekt kan uppstå bland yngre personer, som har

gängmedlemmarna som förebilder, men som inte än har rekryterats till gängkriminalitetens värld. Ifall dessa yngre personer får uppfattningen om att det gängkriminella livet medför fler förluster än vinster finns det en chans till att de avstår denna livsstil. Båda typerna av snöbollseffekt är en icke-åsyftad effekt av Sluta skjut.

8. Slutsatser

För att besvara studiens frågeställningar genomfördes kvalitativa fokusgruppintervjuer med frivårdspersonal. Empirin analyserades utifrån Simon och Feeleys teori om en ny penologi, Laub och Sampsons teori om vändpunkter och Mathiesens teori om rättens åsyftade och icke-åsyftade verkningar samt tidigare forskning inom problemområdet.

Syftet med studien är att klargöra vilka av Sluta skjuts åsyftade och icke-åsyftade verkningar har påverkat klientarbetet på frivården Malmö, det vill säga att studera förhållandet mellan målsättningen för Sluta skjut och hur det påverkar klientarbetet på frivården Malmö. Studien avser att klargöra vilka insatser som får störst effekt i klientarbetet inom ramen för Sluta skjut på frivården Malmö. Syftet är även att klargöra om Sluta skjut bidragit till en effektivare brottsbekämpande verksamhet.

Målsättningen med Sluta skjut är att effektivisera rättssystemet och minska det grova våldet i Malmö. Metoder som tidigare utnyttjats för att bekämpa skjutvapenvåldet i Malmö har inte ansetts tillräckliga eller fungerande, därav togs beslutet att prova om den amerikanska GVI-strategin även är applicerbar och effektiv i svenska förhållanden. Inom samverkansprojektet mellan polisen, socialtjänsten och kriminalvården (rättens praktiska aktörer) har frivården Malmö blivit tilldelad en dubbel roll och står både för den kontrollerande och stödjande delen i satsningen. För att klargöra hur Sluta skjut har fungerat på frivården Malmö kommer studiens slutsatser baseras på studiens tre övergripande teman: påverkan på klientarbetets arbetsmetoder, effekten av dubbla roller för klientarbetet och en effektivare brottsbekämpande verksamhet.

8.1 Påverkan på klientarbete

Analysen av respondenternas uppfattningar tyder på att Sluta skjut har bidragit med nya arbetsmetoder på frivården Malmö med de klienter som är aktuella för satsningen. Dessa arbetsmetoder har medfört både åsyftade och icke-åsyftade effekter inom klientarbetet på

frivården, sett till målsättningen av Sluta skjut. Inom frivården Malmö tillämpas dess regelverk i bredare utsträckning än förr och koordinatorerna för projektet letar ständigt efter nya tillvägagångssätt för att ytterligare effektivisera sitt regelverk. Den åsyftade verkningen ur frivårdspersonalen synvinkel är att dessa klienter skall vara under större uppsikt. Frivårdsinspektörerna bör ha bättre kontroll på dessa klienter, det bör finnas mindre utrymme för misskötsamhet och ärenden bör hanteras mer skyndsamt med de medel som finns tillgängliga. Till ett call-in är det frivården som kallar klienter, eftersom de är den enda aktören inom Sluta skjut som kan kräva att en klient befinner sig någonstans på given tid och plats. Icke-åsyftade verkningar som uppstått enligt frivårdspersonalen är att genom deras ökade kontrolldel i arbetssättet har en del klientrelationer försämrats, men även nya ingångar i handläggarsamtalen har bildats vilket frivårdspersonalen upplever väldigt positivt.

8.2 Effekten av dubbla roller

Frivårdsinspektörerna är tilldelade en dubbel roll där de samtidigt skall både kontrollera sina GVI-klienter och stödja dem i bredare utsträckning än vad de gör med andra klienter. Om klienter som är aktuella för Sluta skjut upplever satsningen som en utsträckt hand från samhället eller en ytterligare repressiv och stigmatiserande metod, är av avgörande för hur frivårdsarbetet fortskrider och hur relationen mellan frivårdsinspektörerna och klienterna utvecklas. En slutsats som kan dras är att Sluta skjut har olika påverkan på olika gängmedlemmar, beroende på huruvida de upplever sin våldsamma livssituation som ohållbar. Ett call-in kan ha haft en främjande effekt bland vissa klienter och ingen effekt alls eller till och med hindrande effekt för andra klienter. Av den anledningen finns det inget entydigt svar för hur frivårdens dubbla roll främjats, försämrats eller blivit opåverkad i klientarbetet.

8.3 Effektivare brottsbekämpande verksamhet

Effektiviseringen av den brottsbekämpande verksamheten mellan polisen, socialtjänsten och frivården inom ramen för Sluta skjut har för frivården Malmös del främst inneburit att de samverkar i bredare utsträckning med ovannämnda myndigheter. Genom Sluta skjut får frivården Malmö mer information om sina klienter, tidigare har de förhållit sig främst till domar och klienters utsagor, vilket ger nya ingångar i handläggarsamtalen. Dessa ingångar har lett till att frivårdsinspektörerna kan närma sig problemets kärna ur ett mångfasetterat perspektiv. Detta innebär att man kan prata om rätt saker med rätt termer och få förståelse för hur allvarlig klienternas livssituation faktiskt är. Respondenterna uppfattar den ökade

samverkan med polisen och socialtjänsten som väldigt positiv. Respondenterna ser den utökade samverkan som en ny resurs i deras arbete som frivårdsinspektör, vilket leder till att de kan göra sitt arbete bättre och att de kan arbeta mer effektivt med sina klienter.

9. Diskussion

Vilken effekt Sluta skjut ger i rättssystemet och civilsamhället är en rättssociologisk problematik som illustrerats i analysen. I studien är det tre rättssociologiska förhållanden som har analyserats. En slutsats som kan dras är att dessa tre förhållanden står i relation till varandra och för att främja relationen mellan rätten och samhället bör en korrigering av rättssystemet äga rum, något även Simon och Feeley (2003) påpekar. Korrigeringen som skett är att genom Sluta skjut har den formella rätten utvidgats. En ytterligare slutsats som kan dras är att det inte finns något entydigt svar för hur utfallet av denna korrigering blir, eftersom varje relations utfall beror på flera faktorer.

Ser vi till det första förhållandet mellan den formella rätten och rättens praktik har Sluta skjut medfört på frivården Malmö nya arbetsmetoder med de klienter som är aktuella för satsningen. Frivården Malmö tillämpar sitt regelverk i bredare utsträckning än förr och koordinatorerna för projektet letar ständigt efter nya tillvägagångssätt för att ytterligare effektivisera sitt regelverk. Den relationsbyggande delen i klientarbetet har påverkats, i formen av att arbetet är mer byråkratiskt och att det inte finns något utrymme för misskötsamhet. En del respondenter har uppfattat denna hårdare kontroll som problematisk i klientarbetet. Sluta skjut inkluderar dock enbart utvalda klienter, som är intagna i satsningen på grund av att de tillhör ett gäng som bedriver våld i Malmö. Problemen i klienternas vardag är antagligen större än vad frivårdsinspektörerna har trott, eftersom de ofta enbart har kunnat utgå ifrån klienternas egna utsagor och vad som framgår i domar. Dessa klienter är i stort behov av insatser från samhället och följden kan då bli att både stödjande och kontrollerande insatser blir omfattande. Dessa omfattande insatser kan leda till en mer hållbar livssituation för klienterna, även på bekostnaden av den relationsbyggande delen i frivårdsarbetet.

Det andra rättssociologiska förhållandet som analyserats är relationen mellan rättens praktik och den sociala praktiken. Frivårdsinspektörerna är tilldelade en dubbel roll där de samtidigt skall både kontrollera och stödja sina GVI-klienter i bredare utsträckning än vad de gör med

andra klienter. Detta har visats vara en av faktorerna som är av största betydelse för att satsningarna skall bli framgångsrika (Braga & Weisburd 2015).

Trots att Sluta skjut har olika påverkan på olika gängmedlemmar och att satsningen inte ger önskvärd effekt på samtliga involverade gängmedlemmar, finns det fortfarande en del gängmedlemmar som väljer att ta till sig den hjälp som samhället erbjuder. Jag anser att ett delmål av Sluta skjut uppnåtts i samband med detta. Kan man rädda några liv är satsningen värd att genomföra. Dock handlar Sluta skjut inte bara om att rädda liv. Projektet är långsiktigt, i dagsläget handlar det om att våldet skall få ett slut, men den långsiktiga effekten blir förhoppningsvis av en mer brottsförebyggande karaktär. De upplevda fördelarna med att inte använda sig av skjutvapenvåld skall väga tyngre än fördelar våldskapitalet ger en som gängmedlem. Varken gängmedlemmar eller civilsamhället skall inte behöva frukta skjutvapenvåld.

Det tredje rättssociologiska förhållandet som analyserats är hur den praktiserande rätten har effektiviserats med hjälp av Sluta skjut. Frivårdspersonalen har uppskattat den bredare samverkan med polisen och socialtjänsten. De uppfattar att samtliga aktörer med hjälp av samverkan kan utföra sina enskilda myndighetsgrunduppdrag bättre när kunskaper och resurser utnyttjas mer. Myndighetssamverkan i Sverige är kanske onödigt komplicerad. Det borde ligga i allas främsta intresse att arbeta så effektivt som möjligt. Resultatet hade blivit att både myndighetsarbetet inom varje myndighet hade främjats och framförallt hade gemensamma ageranden bland myndigheter främjats. Rättens praktiska aktörer skulle få en större inverkan på den sociala praktiken, som i detta fall är samhällsindivider som är i stort behov av samhällets resurser och tillgångar för att inkluderas i samhället. Den funktion civilsamhället enat med rättsväsendet har på dessa gängmedlemmar förklarar förhållandet mellan rätten och samhället. Vidare kan detta förhållande säga något om rättens åsyftade och icke-åsyftade verkningar. Hur rättens formella relation till rättens praktik ser ut är avgörande för hur rättens praktik har ett inflytande på den sociala praktiken.

Utifrån det faktiska resultatet av Sluta skjut kan vi konstatera att det idag är färre bekräftade skjutningar än vad det var innan oktober 2018 då första call-in hölls. Vad det beror på kan dock inte fastställas än. En kortsiktig effekt är möjligtvis att fler sitter häktade och att tongivande personer inom kriminella nätverk inte är ute på gatorna. Vilken långsiktig effekt detta kommer ge kan man inte ännu uttala sig om. En spekulation är att våldet ytterligare

blossar upp, då gängmedlemmar som suttit häktade eller på anstalt är mer kritiskt inställda mot samhället än vad de är när de åkte in. En annan spekulation är att konflikter mellan gäng lösts genom andra metoder än skjutvapenvåld under den tid som tongivande gängmedlemmar varit borta från gatorna, vilket lett till att våldsspiralen brutits. Den största önskvärda effekten uppstår förhoppningsvis bland dem som inte är inkluderade i satsningen, de individer som inte ännu rekryterats in i gängkriminaliteten. Ifall gängen inte längre ersätts med nya medlemmar kan inte skjutvapenvåldet fortsätta i all evighet. Engel & Corsaro (2013) har även problematiserat svårigheterna med att avgöra vilka faktorer det är som ger störst effekt i en satsning.

Ett förslag på framtida forskning blir därmed att utreda de långsiktiga konsekvenserna av Sluta skjut. Hur ser skjutvapenvåldet ut i Malmö efter att Sluta skjut är genomfört? Kommer upprepade studier i Malmö visa på samma resultat? Vad var framgångsrikt med Sluta skjut i Malmö och vad fungerade inte? Är det möjligt att göra denna typ av satsning som fokuserar på gruppdynamik i andra städer i Sverige? Denna studie avgränsade sig till enbart frivårdens roll i Malmö. Ett ytterligare förslag är att inrikta sig specifikt på polisen eller socialtjänstens roll i antingen Sluta skjut i Malmö eller eventuella framtida satsningar i övriga Sverige.

Källförteckning

Böcker

Asp, P. & Ulväng, M. (2014) *Straffrätt : en kortfattad översikt*. Uppsala : Iustus.

Aspers, P. (2011) *Etnografiska metoder*. 2. Uppl. Malmö: Liber.

Baier, M., Nafstad, I. & Svensson, M. (2018) *Om rättssociologi : en introduktion*. Lund : Studentlitteratur.

Bryman, A (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö : Liber.

Larsson, B. & Engdahl, O. (red.) (2011) *Social kontroll : övervakning, disciplinering och självreglering*. Liber.

Laub, John H & Sampson, Robert J. (2003) *Shared Beginnings, Divergent lives: Delinquent Boys to Age 70*. 1 uppl. England: Harvard University Press.

Mathiesen, T. (2005) *Rätten i samhället : [en introduktion till rättssociologin]*. Studentlitteratur.

Newburn, T. (2013) *Criminology*. London : Routledge.

Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015) *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. Studentlitteratur.

Ryen, A. (2004) *Kvalitativ intervju : från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö : Liber ekonomi.

Sarnecki, J. (2017) *Brottsligheten och samhället*. Lund : Studentlitteratur.

Sarnecki, J. (2009) *Introduktion till kriminologi*. Studentlitteratur.

Väfors Fritz, M. & Khoshnood, A. (red.) (2019) *Brottslighet och utsatthet i Malmö*. Studentlitteratur AB.

Offentliga publikationer

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.* Stockholm: Vetenskapsrådet.

Pressmeddelanden

Polisen. (2019). *Tillsammans vässar vi förmågan att bekämpa skjutningar och grovt våld i Malmö*, Pressmeddelande 2019-04-05

Rapporter från myndigheter

Brottsförebyggande rådet. (2019). *Slutlig brottsstatistik 2018 – anmälda brott samt konstaterade fall av dödligt våld.*

https://www.bra.se/om-bra/nytt-fran-bra/arkiv/press/2019-03-28-slutlig-brottsstatistik-2018---anmalda-brott-samt-konstaterade-fall-av-dodligt-vald.html
[2019-05-02]

Polisen. (2018). *Skjutningar i polisområde Malmö (POMA).*
https://polisen.se/contentassets/b28f4deaf73e49668684cfb5e0e19c48/skjutningar-poma.pdf
[2019-05-02]

Vetenskapliga artiklar

Abt, T. P. (2017) 'Towards a framework for preventing community violence among youth', *Psychology, Health & Medicine*, 22, pp. 266–285. doi: 10.1080/13548506.2016.1257815.

Abt, T., & Winship, C. (2016) What Works in Reducing Community Violence: A Meta-Review and Field Study from the Northern Triange. Washington, D.C.: United States Agency for International Development; Weisburd, D., Farrington, D., Gill,C. (Eds.) (2016). What Works in Crime Prevention and Rehabilitation: Lessons from Systematic Reviews. New York: Springer-Verlag.

Braga, A. A. & Weisburd, D. L. (2015) 'Focused Deterrence and the Prevention of Violent Gun Injuries: Practice, Theoretical Principles, and Scientific Evidence', *ANNUAL REVIEW OF PUBLIC HEALTH, VOL 36*, 36, pp. 55–68. doi: 10.1146/annurev-publhealth-031914-122444.

Braga, A. A., Weisburd, D. & Turchan, B. (2018) 'Focused Deterrence Strategies and Crime Control: An Updated Systematic Review and Meta-Analysis of the Empirical Evidence', *Criminology and Public Policy*, (Issue 1), p. 205.

Braga, A. & Weisburd, D. (2012) 'The effects of "pulling levers" focused deterrence strategies on crime.' Campbell Systematic Reviews 2012:6. doi: 10.4073/csr.2012.6

Engel, R. S. (2018) 'Focused Deterrence Strategies Save Lives', *Criminology & Public Policy*, 17(1), pp. 199–203. doi: 10.1111/1745-9133.12358.

Engel, R., Tillyer, M. S. & Corsaro, N. (2013) 'Reducing Gang Violence Using Focused Deterrence: Evaluating the Cincinnati Initiative to Reduce Violence (CIRV)', *JQ: Justice Quarterly*, 30(3), pp. 403–439. doi: 10.1080/07418825.2011.619559.

Feeley, M. M. & Simon, J. (1992) 'The New Penology: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and Its Implications', *Criminology*, (Issue 4), p. 449.

Papachristos, A. V. & Kirk, D. S. (2015) 'Changing the Street Dynamic: Evaluating Chicago's Group Violence Reduction Strategy null', *Criminology & Public Policy*, (Issue 3), p. 525.

Webbsidor

Brottsförebyggande rådet. (u.å.). *Group Violence Intervention (GVI).*
https://www.bra.se/forebygga-brott/pagaende-projekt/group-violence-intervention-gvi.html

[2018-12-03]

Kriminalvården. (u.å.). *Övervakningsnämnd.*
https://www.kriminalvarden.se/fangelse-frivard-och-hakte/frivard/overvakningsnamnderna/
[2019-04-15]

Malmö stad. (2019). *Sluta skjut.*
https://malmo.se/Kommun--politik/Sa-arbetar-vi-med.../Trygghetsfragor-i-Malmo/Sarskilda-utmaningar/Skjutningarna.html
[2019-04-15]

National Network for Safe Communities (NNSC) (2017a). *International Interventions.*
https://nnscommunities.org/strategies/international/
[2018-12-03]

National Network for Safe Communities (NNSC) (2017b). *Impact Sweden.*
https://nnscommunities.org/impact/international/sweden
[2018-12-03]

Bilagor

Bilaga 1. Missivbrev

Förfrågan om att delta i en studie om ”Sluta skjut”

Hej! Mitt namn är Alexandra Westerlund och jag praktiserade på frivården Malmö under höstterminen 2018. Nu läser jag min sista termin på Kriminologiprogrammet vid Lunds universitet och skriver examensarbete på grundnivå. Ämnet jag har valt att skriva om är GVI-projektet i Malmö, ”Sluta skjut”.

Syftet med studien är att klargöra era uppfattningar om hur implementeringen av GVI-metoden gått i Malmö. Hur har man med hjälp av GVI-satsningen lyckats få målgruppen, ”GVI-klienter”, en grupp av både lag och normbrytande medlemmar, att följa lagen och de nya spelregler GVI-satsningen medför. Jag vill analysera vilka tendenser kan man se i Malmö efter att satsningen pågått i ett år. Vad anser ni att fungerar med implementeringen och vad är det som inte fungerar.

Min förhoppning är att hålla två fokusgruppsintervjuer med ca tre till fem deltagare i vardera gruppen, bestående av de frivårdsinspektörer som har aktuella ”GVI-klienter” samt en fokusgruppintervju med koordinatorerna från frivården och frivårdschef Malmö.

Studien kommer att genomföras med intervjuer under april. Intervjun beräknas ta ca 60 minuter. Det är viktigt att intervjun sker i ostörd miljö, på en tid och plats som ni bestämmer. Intervjun kommer att spelas in och skrivas ut i text.

Den information som ni lämnar kommer att behandlas säkert och ingen obehörig kommer att få ta del av den. Redovisningen av resultatet kommer att ske så att ingen individ kan identifieras. Resultatet kommer att presenteras i form av en muntlig presentation till andra studerande och examinator samt i form av ett examensarbete. När examensarbetet är färdigt och godkänt kommer det att finnas i en databas vid Lunds universitet. Inspelningarna och den utskrivna texten kommer att förstöras när examensarbetet är godkänt. Ni kommer ha möjlighet att ta del av examensarbetet genom att få en kopia av arbetet.

Deltagandet är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta din medverkan utan närmare motivering.

Jag frågar härmed om du vill delta i denna studie. Om du kan tänka dig att delta i intervju, vänligen meddela mig snarast. Meddela gärna även om du väljer att inte delta i studien. Har du frågor om studien är du välkommen att höra av dig till mig!

Vänliga hälsningar,
Alexandra Westerlund

Bilaga 2. Intervjuguide

1. Presentation av mig och studie. Tillåtelse att spela in intervju och informera om att det är tillåtet att avbryta både inspelning och deltagande när som helst. Garantera anonymitet (både dem själva och om de nämner någon vid namn under intervjun)

2. Introducerande frågor
    - När involverades ni i GVI
    - Vilken koppling har ni till GVI (handläggare för klient/koordinator)
    - Vad innebär det
    - Hur länge har ni arbetat med er klient

3. Hur har klientarbetet påverkats av Sluta skjut
    - Har ert arbete förändrats sedan GVI drog igång
        - Jobbar ni på annat sätt med GVI-klienter eller på samma sätt som med alla
    - Vad gör ni i ert arbete med klienten – sanktionerar/ uppmuntrar till förändring
    - Har GVI gett er större befogenhet till att påverka/kontrollera klienters situation
    - Hur gör ni för att kontrollera klienter effektivare (vilka handlingar)
        - Fördröjning eller direkta konsekvenser?
    - Hur gör ni för att stödja klienter effektivare (vilka handlingar)
    - Får GVI-klienter mer stöd än andra frivårdsklienter
        - På vilket sätt? Får de snabbare hjälp än andra klienter?

4. Hur upplevs rollen frivården har inom Sluta skjut
    - Hur ser ni frivårdensroll i GVI-satsningen
        - Är alla samverkanspartners lika involverade i Sluta skjut
    - Hur har ert arbete förändrats sedan Sluta skjut drog igång

5. Sluta skjut – effektivare samverkan mellan myndigheter
    - Vad anser ni att målet med Sluta skjut är
        - På vilket sätt uppnå
        - Vad väger tyngst (kontrollerande eller stödjande insatser)
    - Fokus skall riktas mot grupper istället för individer. Vad ser ni för fördelar/nackdelar med detta
    - Beror de positiva effekter på ett bättre och mer välkoordinerat samarbete och utnyttjandet av fler resurser eller på att målgruppen är mer mottaglig för budskapet
    - Tvärtom (beror negativa effekter på ett bättre och mer välkoordinerat samarbete och utnyttjandet av fler resurser eller på att målgruppen är mer mottaglig för budskapet)
    - Hur tog klienterna till sig budskapet som sades på call in?
    - Hur tror ni klienterna ser på Sluta skjut (en möjlighet/vändpunkt eller bara en ny metod från rättsväsendet att försvåra deras verksamhet)

6. Övrigt
    - Sluta skjut pågått under ett år. Fanns det skillnader mellan första och andra call-in

7. Avslutning
    - Sammanfattning av teman
    - Möjlighet till att precisera eller förklara